

La pedra segons Jarque

L'exposició 'L'home i la pedra', produïda per la Universitat de València, torna als orígens i inicia la seva itinerància a Vilafranca (els Ports) el proper 21 de juliol. Francesc Jarque, autor de les fotografies que la componen, ofereix per a EL TEMPS una mostra inèdita del seu treball sobre l'arquitectura de pedra seca amb la voluntat d'ajudar a conèixer i preservar un paisatge que es reclama bé cultural.

Tal com ho ha expressat l'escriptor Martí Domínguez, Francesc Jarque fotografia "allò que corre per dins, l'ànima del fet".

Per això, quan s'acosta al paisatge dels Ports i el Maestrat, la seva mirada ens ofereix molt més que imatges belles: l'art del fotògraf s'uneix amb el que emana directament de la terra aspra, amb el dels arquitectes anònims de la pedra, les mateixes persones que l'han treballada i li han sabut treure (arrencar-li) els fruits necessaris per a la supervivència.

I malgrat això, malgrat aquesta comunió pagana que estableix amb la terra, amb les mans dels artesans, malgrat el seu coneixement d'un paisatge que ha après a estimar durant anys, malgrat fins i tot l'emoció que pot arribar a despertar entre els qui en contemplin el resultat, Jarque no s'està de declarar la dificultat que troba el seu art per abastar el que considera "el monument més important de l'home sobre la terra". I això perquè, tal com explica, la fotografia, "en limitar la visió a un rectangle tancat, és incapaç de transmetre'ns la màgica grandiositat dels espais colonitzats que envolten completament els nostres sentits, des de la remor de la brisa a l'olor de la terra". N'hi ha prou amb una sola passejada pels verals de Vilafranca solcats d'assagadors, omplint-se els ulls dels seus ocres i els narius amb l'aroma del timonet, l'espígol i les pedres calentes de sol, per donar-li la raó.

És clar que les construccions de pedra seca (és a dir, realitzades sense utilitzar cap mena de morter, fent encaixar les pedres les unes amb les altres, unides pel joc de forces que estableix el pes entre elles) no són exclusives de Vilafranca. En una extensa franja de la Mediterrània –al llarg dels Països Catalans, a l'estat

francès, Itàlia, el Marroc, etc.–, allà on hi ha espais calcaris que ho propiciïn, s'han donat solucions similars als mateixos problemes. Perquè, de fet, l'arquitectura de pedra en sec és fruit d'una necessitat: –guanyar terres per al cultiu– i d'una possibilitat –utilitzar, per fer-ho, els recursos del propi medi–. En tot cas, la singularitat de la zona dels Ports i el Maestrat ve determinada per un factor que no es dona en d'altres indrets on també podem trobar construccions de pedra seca: i és que aquí han esdevingut el principal element estructurador del paisatge.

En el seu moment, la pressió demogràfica en les societats agràries preindustrials va causar l'anomenada *fam de terra* i, amb ella, les importants transformacions del medi que avui, que el seu ús ha esdevingut pràcticament residual, contemplem, si no amb menysteniment, gairebé com a material d'arqueologia. I, tanmateix, aquestes pedres de formes irregulars perfectament encaixades ens parlen d'un passat gens llunyà, dels homes i les dones que van haver de treure aliment de la terra pedregosa, que van saber fer-ho i que ens han deixat les seves petjades en formes que depassen la mera funcionalitat (sense deixar de tenir-la, però) per esdevenir art.

Entre planures elevades i moles de formes suaus, trepitjant sòls amb poca terra i molta pedra, aquelles persones, amb les seves mans, van dominar perfectament una tècnica, van establir una relació amb el seu espai físic que ens permet d'afirmar l'existència d'una autèntica cultura de la pedra que avui hauríem de saber preservar.

Actualment, i des que a partir dels anys cinquanta del segle passat es van anar deixant de cultivar els camps i els ramats

FRANCESC JARQUE

Els paisatges de Vilafranca, configurats per l'arquitectura de pedra seca, són un innegable patrimoni cultural. Des de diversos àmbits s'insisteix també a atorgar-li un valor estètic que ajudi a impulsar un moviment conservacionista.

FRANCESC JARQUE

Francesc Jarque ha sabut captar, i sap transmetre, amplituds i detalls d'un espai modelat per l'acció humana que ens parla de l'esforç per treure fruits a una terra pedregosa.

es feien minsos i necessitaven cada vegada menys pastures, les pedres es van esllavissant. Lentament, això sí, que els antics paredadors, els especialistes per als treballs de més dificultat (casetes, marges, etc.), sabien l'ofici. Però aquestes construccions són el fruit d'un sistema productiu, i a ningú no li cal, ara, com calia aleshores, tenir els coneixements necessaris per al seu manteniment.

Així, la civera i la ròssega, l'aixada de collir pedra, els diferents tipus de malls, el perpal i la perpalina, el tascó o la lleghona han deixat de ser eines d'ús quotidià per convertir-se en paraules aviat incomprensibles fins i tot per a la gent de la comarca.

Per això, precisament, l'exposició que ha organitzat la Universitat de València i que ara presenta amb l'Ajuntament de Vilafranca, insisteix, tal com explica Adrià Besó, professor d'Història de l'Art, en la necessària sensibilització de la societat "sobre els valors ambientals, paisatgístics, culturals i patrimonials que ens ofereixen les construccions de pedra seca", al mateix temps que vol "retre homenatge a aquelles generacions que ens han precedit i ens han llegat aquesta gran obra, fruit del seu treball constant". Per això el mateix Francesc Jarque recorda que les seves fotografies tenen també una intenció reivindicativa: "És una lliçó d'història, veure que fins fa cinquanta anys sabíem construir amb intel·ligència sense cap altra matèria prima que la del paisatge."

I alguna manera hem de trobar per servir aquest llegat, per mantenir alçades les magnífiques casetes, els assagadors (vies pecuàries), les porteres (entrades als closos), gateres (obertures als murs per fer-hi passar el ramat i comptar-lo) i gateretes (obertures més petites per caçar els conills o les llebres que hi passessin), i barraquetes de paret (refugis menuts integrats a les parets dels marges alts), els marges, els camins empedrats, els pous i els llavadors... Tots els elements que conformen un paisatge i que ens parlen, sobretot, de l'art i l'enginy dels protagonistes d'un temps que també és nostre.

Núria Cadenas